

Романські, германські та інші мови

УДК 811.111'272.42'373

DOI

Заслонкіна А. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ДИСКУРСОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРІАДИ КОНЦЕПТІВ

SENSE : FEELING : EMOTION

Анотація. У статті запропоновано інтегративний підхід до вивчення репрезентованих у тексті не лише знань, але і емоцій, як знань про те, що їх зумовило та з чим вони асоціюються у адресата.

Спираючись на антропоцентричну парадигму, що поширює та доповнює когнітивно-дискурсивну парадигму сучасної лінгвістики, було обґрунтовано сумісність сенсорної, когнітивної, емоційної та мовної інформації у концептуальній картині світу. Сучасний рівень розробки *семіотико-афективної концепції* А. Ж. Греймаса – Ж. Фонтаній засвідчив необхідність виділення когнітивної категорії, яка співвідносить моделі позамовних знань про сприйняття із моделями аналогічних мовних знань: так званої тимічної категорії. Остання витлумачується як вербальна форма когнітивної діяльності мовної особистості, яка класифікує концептуальні структури на позначення перцептивних, емоційних, а також когнітивних аспектів сприйняття навколишньої дійсності. Семіотичний простір тимічної категорії в сучасній англійській мові характеризується наявністю як лінгвокогнітивної універсалії FEELING, так і специфічних для англійської мови концептів SENSE та EMOTION. Тріада концептів SENSE : FEELING : EMOTION найбільш об'ємно репрезентує кореляцію перцептивного, когнітивного та емоційного тимічних станів завдяки апроксимації симілятивних зв'язків між семантичним наповненням лексем-імен досліджуваної тріади концептів.

Як універсальна гнучка структура, тріада концептів SENSE : FEELING : EMOTION здатна реалізуватися у дискурсі, при тому, що останній інтерпретовано нами як текст у контексті. Опис принципів і механізмів організації інтенційно-прагматичних функцій членів тимічної категорії у художньому дискурсі уможливив виведення низки закономірностей, що характеризують процеси рецепції емоційно-сислової доміанти тексту.

Дискурсотвірний потенціал тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION зумовлений участю її вербальних виразників у концептуально-семантичних процесах інтерпретації фрагментів дійсності. Синергетичні закони узгоджують функціонування тимічної лексики різної частиномовної і парадигматичної приналежності, інтегруючи її у набори сегментів адресованості тексту із інтенційно-прагматичним навантаженням: тимічні функціональні семантико-стилістичні категорії (ФССК).

Такі категорії художнього дискурсу, як інформативність, концептуальність, антропоцентричність, референційність, модальність, лежать в основі алгоритму побудови тимічних ФССК. До визначальних чинників інвентаризації класифікаційної системи тимічних ФССК належать рекурсія та дискурсія. Рекурсія як самоуподібнення мовних одиниць зумовлює синтез посесивних, інференційних, інклюзивних, компаративних та рефлексивних ФССК у розряд смислостерів (74,59 %). Дискурсія як саморозподібнення мовних одиниць спричинює синтез симетричних, серійних і симультанних ФССК у розряд смислоадаптерів (25,41 %). У первинному семантичному фокусі адресата при реконструкції ним моделі художньої дійсності локалізовані фізичний і / або фізіологічний стан і перцептивний стан, які зумовлюють когнітивний і емоційний стани як результат доцентрового переживання, обґрунтовуючи превалювання у художньому дискурсі ментально-емоційного тимічного знання над соматичним.

Ключові слова: категорія, концепт, художній дискурс, рекурсія, дискурсія, ономазіологічна модель речення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Розв'язання філологічних проблем сьогодення

передбачає набуття фактів когнітивної діяльності, насамперед пов'язаних з механізмами вилучення знань зі знаків, а також з виникненням та функціонуванням знаків. Попри вельми поширені дослідження принципів семіотичної взаємодії людини і світу, виконані в руслі антропоцентричної парадигми, відкритими залишаються питання опису семіотичного ресурсу екстеріоризації внутрішнього, ментального світу людини, її емоцій та, заразом, сенсомоторних дій у дискурсивному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування семіотичного простору тілесності поширюється і на „наївно-концептуальну картину світу” (А. Вежбицька [1]), де співвідносяться смисли, продуковані інтелектуальним і емоційно-психологічним станами мовця. Постулат про зближення тілесних систем людини з когніцією та емоціями узгоджується з сучасними розвідками (L. Hébert [2], Fernando M. da Silva [3]), які, у свою чергу, беруть за основу ідеї та висновки *семіотико-афективної концепції* (А. Ж. Греймас, Ж. Фонтаній [4]) та *корпореальної семантики* (А. Damasio [5]). Залучення понять *семіотико-афективної концепції* особливо плідне для опису єдності перцептивного, когнітивного та емоційного, коли організм розглядається як голістична система процесів трансляції та сприйняття смислів. Відтак, до апарату концептуального та дискурс аналізу уводимо поняття „тимічності” (грец. *thymus* – такий, що стосується пристрасті та емоційності в межах тілесного простору людини).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На базі наведеного лінгвосеміотичного розуміння значення терміна „тимічність” розширюємо концептуальні засади цієї розвідки терміноелементом „тимічна категорія” (далі ТК). ТК витлумачується як вербальна форма когнітивної діяльності мовної особистості, яка класифікує концептуальні структури на позначення перцептивних, емоційних, а також когнітивних аспектів сприйняття навколишньої дійсності. З огляду на те, що у повсякденному житті людина послуговується концептами базового рівня, відібрано члени ТК, які постачають інформацію про семантику сприйняття в елементарних концептах сучасної

англійської мови та групуються у тріаду концептів SENSE : FEELING : EMOTION.

Попередніми напрацюваннями (див. А. В. Заслонкіна [6]) встановлено, що член даного об'єднання FEELING є архісемою, або носієм найбільш змістовної мовної інформації про поняття *сприйняття* (*perceiving*) у сучасній англійській мові. Конституентам тріади властиві ієрархічні відношення та апроксимація симілятивних зв'язків, а також сингулярна та / або інтегрована участь у визначенні значної частини лексичного фонду сучасної англійської мови. Об'єктивація динамічних конфігурацій між іменами тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION, які впливають на комунікативну настанову тексту, детермінуючи його комунікативний статус, а також семантичні й синтагматичні правила організації тексту ще не знаходили висвітлення у лінгвістичних дослідженнях.

Керуючись тезою, що лише у тексті слову притаманна тривимірність: його звучання та значення доповнюються смыслом, І. Р. Гальперін поширює інтерпретацію „смыслу” на завершений уривок мовлення, який виражає ситуаційно-орієнтоване судження [7, с. 20], а Р. Г. Піотровський наголошує на тернарності цього феномену, вилучаючи з нього універсальний, авторський і перцептивний смисли [8, с. 3], які фігурують як продукти дискурсивних операцій. Відповідно до цього, **метою** цього дослідження є експлікація особливостей функціонування тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION в одиницях мовного спілкування, зокрема у дискурсі, який тлумачимо як цілісну мовленнєву подію.

Відповідно до встановленої мети розв'язуються такі **завдання**: 1) встановлення засад когнітивно-комунікативного використання тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION у прагматичному контексті; 2) дослідження синергетичних властивостей тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION у художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як абстрактна знакова система мова існує у вигляді дискурсів. Оскільки спілкування завжди відбувається в

певному соціальному просторі, дискурс відтворює соціальний статус-кво та сприяє його трансформації (є соціально конституювальним) і komponується соціальною ідентичністю осіб та їх взаєминами (є соціально конституюваним) [9, с. 15].

Відтак прагматичний аналіз тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION має виявити системні властивості вживання висловлювань із одиницями тимічної лексики як особливий тип соціальних дій. Опис таких висловлювань характеризується „феноменологічною редукцією – переходом до альтернативного мікрорівня тексту” (термін висвітлено у [10, с. 50]).

Доцільно припустити, що мікрорівень такого зразка komponується функціональними семантико-стилістичними категоріями (далі ФССК; термін М. М. Кожині [11, с. 36]). Тимічні ФССК актуалізують соціально-сутнісну комунікативну мету за допомогою репертуару мовних засобів як виразників тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION, які синтаксично відособлені у реченні. Текстова актуалізація тимічних ФССК уможлиблює трактування даних речень як сегментів адресованості тексту, які зумовлені комунікативними стратегіями адресанта (автора), індивідуальними для кожного типу дискурсу, зокрема для художнього (далі ХД).

Р. Якобсон кваліфікував ХД як „генератор інформації, що має риси інтелектуальної особистості” [12, с. 104–105]. Дискурсотвірний потенціал тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION розширює спектр понятійного апарату інформативності за рахунок прагматичного компонента контекстуально-ситуативних даних. Саме тому, інформаційний баланс між інтеріоризованим знанням про дійсність та комунікативною взаємодією автора і адресата у ХД забезпечується у межах протиставлень „інформативність ↔ фатичність” та „інформативність ↔ експресивність” чи „раціональність ↔ ірраціональність (емоційність)”.

Змістова структура ХД є результатом прагматичного синтезу змістових аспектів мовного, психологічного, соціологічного, когнітивного та естетичного

феноменів. Підтримуючи думку К. С. Серажим [13, с. 158], припускаємо, що коректна інтерпретація закладеного у ХД змістового поля можлива за умови урахування перцептивних, когнітивних, емоційних особливостей людського сприйняття, лінгвальною формою вираження яких є тимічна лексика. Взаємодія слова та індивіда у площині концептуальної тимічної інформації матеріалізується у алгоритмі побудови тимічних ФССК.

З метою з'ясувати, як синтаксичні структури впливають на формування значень імен тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION, доцільно розмежувати операційні мікроконтексти, що містять структури ФССК із тимічною лексикою у своєму складі та загальний масив тестового матеріалу (47 романів сучасної англійської художньої прози). У результаті опрацювання 5519 мікроконтекстів, ми уклали когнітивну карту ФССК із тимічною лексикою, репрезентовану такою таксономією:

Посесивні ФССК (1387 / 25,13%) автор ХД творить на основі так званої „кондуїтної метафори” (*conduit metaphor*). Відповідно до такого метафоричного типу смислова відповідність встановлюється між конститuentами конструкції: корелятивний концепт (тимічний) + референтний концепт, який оформлюється за допомогою метафори, напр.: *I remember that, remember the feeling of his warm, cooling, sunlit juice on my hand, slippery becoming sticky ...* (I. Banks, *Complicity*, с. 21) (*the feeling of ... juice* → *feeling = juice* → *juice*). Отже, ТК може функціонувати як своєрідний контейнер, у якому накопичується і, в разі необхідності, актуалізується концептуальне знання про типовий соматичний досвід людини. Так, унарна конструкція *juice* „вкладається до контейнера” *feeling*, утворюючи продуктивну полічленну метафору із пресупозицією (формально не вираженим комунікативним смислом [13, с. 45]) **НАЯВНІСТЬ ОБ'ЄКТА У ПЕРЦЕПТИВНОМУ ПОЛІ СУБ'ЄКТА.**

За аналогічним принципом в англійській мові функціонують посесивні ФССК на вираження емоційного стану (*Now the override prevented him from moderating his developing emotion of anger* (A. Piers, *Unicorn Point*, с. 22)), коли акцентний статус пресупозиції **НАЯВНІСТЬ ЕМОЦІЙ У ВНУТРІШНЬОМУ**

СВІТІ СУБ'ЄКТА виводиться з класу імплікатур й актуалізується у дискурсі, втілюючись іменниками *emotion, feeling, sense*. Фокус уваги у посесивних структурах із тимічними лексемами на позначення емоційного стану може варіюватися, тематично сполучаючи тотожні смисли: *Her words filled me with a blaze of emotion that I felt physically in my chest, radiating through my body* (A. Piers, Refugee, с. 41) (кількість значень дієслова *felt* та іменника *emotion* під впливом синтаксичного контексту закладає нове значення: фізичний і / або фізіологічний стан).

Проте якщо у вищенаведених прикладах уживання корелятивних тимічних іменників було факультативним (за умови їх вилучення семантика речень залишилася б релевантною тимічному змістові), в окремих випадках наявність тимічної іменникової лексеми є облігаторною, напр.: *Certainly he would not try that again in a hurry; it had gotten him here, but at the expense of his feeling of equilibrium and well-being* (A. Piers, Blue Adept, с. 52) (лексема *feeling* є не лише складовою усталеного виразу, але й елементом коемпірії, тобто суми спільного досвіду та фонових знань комунікантів).

Інференційні ФССК (225 / 4,08%) межують із посесивними за рахунок пресупозиції подібного типу (НАЯВНІСТЬ / ВІДСУТНІСТЬ ОБ'ЄКТА У ПЕРЦЕПТИВНОМУ ПОЛІ СУБ'ЄКТА), яка спонукає до висновку, або інференції, про (не)існування цього об'єкта, напр.: *It was so tiny that it could barely be sensed at all, yet for some reason the vision of its singular presence in the eternal ocean sent a chilling note of uneasiness through Leviathan's entire assemblage* (B. Vova, Jupiter, с. 22). Існування об'єкта обмежується приватною сферою адресанта; для адресата(-ів) суттєвим є лише „обсяг” об'єкта, що міг би знаходитися у перцептивному просторі адресанта, причому об'єкт має абстрактну природу у 153 зафіксованих випадках (*'That was not felt to be the most suitable way of proceeding in this matter,' he says, sounding like a police spokesman for the first time* (I. Banks, Complicity, с. 26)).

Симетричні ФССК (388 / 7,03%) можуть бути локалізовані у двох та більше комунікативних одиницях, а саме у реченнях (*sentences*). У такому

випадку ключові для симетричних ФССК тимічні лексеми корелюють, доповнюючи одна одну, попри те, що вони подані ізольовано одна від одної (186 випадків), напр.: *His sense of smell is very acute indeed. In fact it's his most important sense* (D. Adams, Last Chance to See, с. 8). Подібні ФССК реалізують бінарну симетрію, цебто амфісиметрію, яка нарощує зв'язки між реченнями. Окрім об'єктивації фізичного і / або фізіологічного і перцептивного станів як у вищенаведеному прикладі, симетричні ФССК можуть упорядковувати тимічні лексеми на позначення когнітивного і емоційного станів (*Suddenly everybody in the neighborhood was surfeit with the same emotion Raff felt. Raff felt it too, but for him it was familiar, and not quite as intense as before* (A. Piers, Chaos Mode, с. 72)). Водночас симетрично репрезентована тимічна інформація може фігурувати в межах предикативної одиниці (*clause*), що входить до складу речення, але не відповідає йому (зафіксовані 202 випадки). Промовистим, на наш погляд, є той факт, що найчастіше (у 127 із 202 мікроконтекстах) тимічні лексеми не дублюють одна одну; натомість спостерігаємо біфуркацію, або інакше – декомпозицію концептуальної тимічної інформації на два профілі: первинний та вторинний семантичні фокуси, напр.: *This brought a feeling of deja vu to me, the sensation of having been here before* (A. Piers, Refugee, с. 2). Подібні семантико-синтаксичні прийоми попереджають повторне використання однієї лексеми, надаючи реченням відповідної модальності.

Інклюзивні ФССК (662 / 11,99%) є дискурсивними структурами, які залучають потенційний дискурс-конкретизатор, одночасно підпорядковуючи його собі. Тимічна лексема (дієслівний оператор) відокремлює смисл сприйнятого від актуальної ситуації, причому цей смисл може розгортатися двовекторно: у ситуативний (320 зареєстрованих випадків) та інтекстовий бік (342 зареєстровані випадки). У першому випадку мовець виявляється ситуативно пов'язаним актантом ситуації: *I sensed that you wanted help just as I sensed your uncomfort at my near proximity* (Anthony & Farmer, The Caterpillar's Question, с. 41); у другому випадку мовець створює дискурсивну квазіситуацію, похідну від реальної: *And sometimes I felt he was different* (реальна ситуація), *and had changed* (квазіситуація),

even though I knew people changed all the time and people our age changed faster than most (I. Banks, *Complicity*, с. 17). З огляду на це дієслівний тимічний оператор кваліфікується нами як диспONENT (розпорядник) актантів. Інклюзивні ФССК також протиставляються посесивним через видозміну складника пресупозиції, що оформлюється у такий спосіб: НАЯВНІСТЬ ОБ'ЄКТА-ПРОТАГОНІСТА (ЖИВОЇ ІСТОТИ) У ПЕРЦЕПТИВНОМУ ПОЛІ СУБ'ЄКТА.

Серійні ФССК (534 / 9,68%) представляють фазовий перехід одного тимічного стану в інший. Версії безпосередньо дії виражаються тимічними дієсловами, а версії стійких фазових моментів – тимічними іменниками. У ХД таксонами серійних ФССК є їх каскадні та градаційні блоки. У **каскадних ФССК** (145 фіксацій) ланцюжок тимічних предикатів відповідає гомогенним актам сприйняття, тобто таким, що демонструють однаковий алгоритм прояву, напр.: *He felt its hardness, the vibration back through his sandals, he sensed the almost subliminal beat of driving energies, he caught a piny whiff of air as the ventilators shifted to another part of their odor-temperature-ionization cycle* (P. Anderson, *Explorations*, с. 29), а ланцюжок тимічних іменників відповідає порядку розгортання таких актів, напр.: *No, he never did rape me. I'm sure it wasn't any sensitivity* (акт I: вразливість, властива людині) *about my feelings* (акт II: різновид вразливості як реакції на емоційний чинник) *that restrained him* (A. Piers, *Mute*, с. 131). У ФССК такого типу тимічні лексеми акцентують на рівновартісності тимічних станів, а почерговість останніх пов'язана з ротаційними прийомами – винесенням окремих тимічних станів на передній план. **Градаційним ФССК** (389 фіксацій) властивий цикл, у якому кожен попередній сегмент ланцюжка є профазою (прелімінарною фазою) для епіфази (апостеріорної фази): *When she sensed its presence, she felt threatened* (T. Brooks, *The Voyage of the Jerle Shannara*, с. 4) (тимічні дієслова розташовані у прогресії прагматичної інтенції – як явище клімаксу); *But those feelings were smothered over by a glacial deadening of all emotion as the details of the situation came into clear focus for him* (B. Vova, *The Alien Within*, с. 120) (тимічні дієслова розташовані у регресії прагматичної інтенції – як явище антиклімаксу).

Симультанні ФССК (480 / 8,7%) у ХД виникають за умови, якщо дві (або більше) тимічні лексеми синхронізують відповідні тимічні стани / процеси в межах речення. Створений ними синтаксичний паралелізм акцентує взаємну відповідність періодів перебігу тимічних процесів у ХД (*With the memories came the feelings that accompanied them* (фізичний і / або фізіологічний стан, перцептивний стан), *emotions charged with horror and fear and doubt and regret* (емоційний стан) *and a dozen other sensations* (когнітивний стан) *that rolled through Walker Boh in an unstoppable torrent* (Т. Brooks, The Elf Queen of Shannara, с. 160)). Окрім синтаксичного паралелізму, рівнозначність, а також збіг і зв'язок у часі тимічних складників симультанних ФССК можуть втілюватися дискурсивними операторами, зокрема сполучником *and*, напр.: *I found the sensations and emotions more intense, but of the same general nature* (А. Piers, Robot Adept, с. 82) (семантико-синтаксичною орієнтацією сполучника *and* є поляризація, тобто авторська інтенція втілена за посередництвом феномена кон'юнкції). Пор.: *He locked away feelings and beliefs, emotions and thoughts, codes of conduct and values of life – everything that marked him for who and what he was* (Т. Brooks, First King of Shannara, с. 127) (тимічні лексеми інтегровані до двочленних узгоджених серій, конституенти яких семантично протиставлені).

Дискурсивними операторами для симультанних ФССК слугують також сполучники: *or* – актуалізатор синтаксичної диз'юнкції (*It was not burdened by moral codes or emotional balance or innate sensibility or anything even approaching responsibility* (Т. Brooks, A Knight of the Word, с. 19)) та *neither ... nor* – актуалізатор синтаксичної антидиз'юнкції (*Fists clenched against his sides, Kinsman brushed past his father and strode out of the room, out of the house, out into the bright hot sunshine and clear blue sky that he neither felt nor saw* (В. Vova, The Kinsman Saga, с. 9)); прикметник *no* як ланка полічленної конструкції, коли заперечується основа порівняння (голістичне сприйняття), семантика якого є тривіально відомою (*But I have told her, and I have told her grandfather, and now I tell you, that no feelings in this, neither yours nor hers, will determine the truth of what she is* (Т. Brooks, The Elfstones of Shannara, с. 18)); прислівник *but* – актуалізатор

контекстуальної антонімізації дискурсивних компонентів (*So he pressed in with his fingers, not only squeezing the buttock but feeling as far as he could into the cleft between buttocks* (A. Piers, Phaze Doubt, с. 24)).

Компаративні ФССК (346 / 6,27%) формуються за когнітивним принципом аналогізації, з використанням знака(-ів) певної концептуальної сфери на позначення сфери тимічної. Зазначена операція опосередковується схемами метафоризації спорідненості на кшталт: тотожності-метаморфози „ДЕЩО-компаратив є /як/ ДЕЩО-корелят” (тут і далі у блоці компаративних ФССК використані схеми пропозицій, укладені С. А. Жаботинською [14, с. 13]). Семантико-синтаксичним оператором тотожностей подібного зразка найчастіше є складений сполучник *as ... as* (зафіксовано 119 разів), напр.: *Anger usually left Stoner cold, his mind became as unemotional and unfeeling as an electronic computer* (B. Vova, Voyagers, с. 19) (тимічні лексеми функціонують як доповнювачі-інтенсифікатори прирівнювання компаратива *mind* до корелята *electronic computer*).

Разом із цим у ХД найрозповсюдженішими є уподібнення-метафори „ДЕЩО-компаратив є ніби ДЕЩО-корелят” зі складеним сполучником *as if* в якості семантико-синтаксичного оператора (зафіксовано 192 рази), напр.: *But it was as if all emotion inside him was smothered* (компаратив *all emotion* та корелят *smothered* належать до різних понятійних класів). *Grant got a sensation of a faint, trembling touch along his arms, as if someone were stroking his skin, gently, very gently* (B. Vova, Jupiter, с. 109) (так само: компаратив *sensation* та корелят *someone were stroking his skin, gently, very gently*) (B. Vova, The Alien Within, с. 76); узгодженості-аналогії „ДЕЩО-компаратив є як ДЕЩО-корелят”, із найтипівішим оператором *like* (зафіксовано 35 разів), напр.: *She began to relax, to feel herself merge with the land, her senses reaching out like invisible feelers to search out what was hidden* (T. Brooks, The Elf Queen of Shannara, с. 94) (компаратив *senses* та корелят *feelers* належать до суміжних базових доменів у межах одного репрезентаційного поля).

Рефлексивні ФССК (1497 / 27,12%) спрямовують тимічний стан та / або тимічну дію (каскадну / градаційну) на експерієнцера-персонажа ХД у декілька способів: мовленнєвим потоком, що регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, де рефлексивні ФССК постають трансляторами керувань мовця, інформаційних активів співрозмовників (*The emotion thou didst feel for the unicorn became my emotion, and it has abided since, and I would not choose to be rid of it if I could* (A. Piers, Blue Adept, с. 170)), а також контексту і конситуації (*„It’s an emotional dependence* (контекст). *You don’t need a machine to make you feel loved* (контекст), *Iona. We love you. I love you, ” Jo felt her teeth grating* (конситуація), *but she said nothing* (B. Vova, Star Brothers, с. 52)). У ХД також спостерігається відсортування автором інтродуктивного вектора мовленнєвого потоку: *I sensed it was, felt it in my heart* (T. Brooks, The Scions of Shannara, с. 116) (адресат-читач коментар від першої особи сприймає як опис внутрішнього стану персонажа *He sensed it was, felt it in his heart*).

Окрім цього, рефлексивні ФССК із тимічною компонентою відзначає специфічна риса: бути релевантними прямому та безпосередньому відображенню дійсності дускурсом за умови елімінації прямої мови персонажа / персонажів. Такий спосіб розкриття внутрішнього світу персонажа втілюється за посередництвом невласне-прямої мови, напр.: *He felt himself buffeted and tossed, thrown like a dried leaf across the earth, and he sensed it was the end of all things* (T. Brooks, The Scions of Shannara, с. 86) (рефлексивні ФССК уводять до дискурсу виражальні якості, які перебувають за межами можливостей тимічної компетенції персонажа-мовця); *She must have gotten over her wounded feelings, and she would want the physical and emotional warmth of his body next to hers* (Anthony & Farmer, The Caterpillar's Question, с. 39) (рефлексивні ФССК уводять до авторської мови елементи потенційної прямої мови при збереженні порядку слів та емоційно-експресивної природи вірогідної репліки)). Альтернативним способом дискурсивного координування запрограмованого автором внутрішнього світу персонажа є інтроспекція персонажа (оцінка та аналіз власного перцептивного, когнітивного або емоційного стану) засобами рефлексивних ФССК: *I feel a*

strange, guilty happiness: the helicopters are noisy overhead; the swirling pattern of CND and MOD boats is compressed by the narrows; the inflatables dance and bob around each other, bumping together (I. Banks, *Complicity*, с. 2) (ФССК викликає розщеплення тимічного змісту, а це означає, що множинна репрезентація цілісного ТСт створена дискретним розтягненням-уточненням, наведеним після двокрапки).

Синергетичний ракурс дослідження дискурсивних тимічних смислів зумовлений тим, що в сегментах тимічних смислів, що перебувають у контекстному аранжуванні з відповідних ФССК, спостерігаються закономірності, притаманні системам, які самоорганізуються, таким як рекурсія і дискурсія [15, с. 137–138]. *Рекурсія* знаходиться в основі структурної тотожності, самоуподібнення мовних одиниць. Це випадки кондуїтної метафори у посесивних ФССК та дотичні до них інференційні ФССК, синтаксично підрядні побудови в інклюзивних ФССК, аналогізація при циклічному повторенні у компаративних ФССК, відособлена трансляція мовлення персонажа у рефлексивних ФССК. *Дискурсія*, виникаючи на фоні рекурсії, лежить в основі розгалуження фазової траєкторії мовлення, розподібнення і комбінування мовних одиниць (випадки алономії тимічних лексем у симетричних ФССК, розщеплення значення тимічних лексем у серійних ФССК, синонімічні повтори у симультанних ФССК).

Зважаючи на вищевикладену аргументацію, робимо висновок, що у ХД статус тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION як стрижневого інформаційного комплексу ТК, поширюється до статусу компонента „фундамента мовної системи”, яким його бачить А. П. Загнітко [15, с. 148]. Власне фундамент мовної системи необхідний для утворення дискурсу. Це синтез перцептивного, когнітивного та емоційного аспектів мовної свідомості. Зараховуючи тріаду концептів SENSE : FEELING : EMOTION до фрагментів фундаменту мовної системи, кваліфікуємо цю тріаду як специфічну когнітивно-дискурсивну зону, паралельну довербальному сенсорно-модальному образу світу – тимічну платформу.

Зберігаючи свою теоретико-концептуальну сутність мультимірної текстової одиниці, термін „функтор” (один з базових термінів контрадикторно-синергетичного підходу) стає інваріантом ФССК. При цьому сферою визначення функції ФССК є тимічний смисл. Отже, базова тимічна лексика формує єдину суцільну тимічну платформу як системотвірну константу простору ХД за посередництвом двох доміантних ФССК: смислостерів та смислоадаптерів (термінологічний апарат наш. – А. З.).

ФССК-смислостери (від англ. *booster* – дериват дієсл. *to boost* „збільшувати, посилювати”) зберігають у ХД полісемію тимічних лексем за умови, що лексико-семантичні варіанти останніх орієнтують проекції тимічних смислів на простір ХД, зумовлюючи активацію концептуальної бази ТК, а не її окремий профіль (термінологія за С. А. Жаботинською [16, с. 67]). Так, у фрагментах висловлювань *as unemotional and unfeeling as an electronic computer, I sensed it was, felt it in my heart* тощо, когнітивні моделі ФССК, утворені тимічними лексемами, виконують категоризуючу функцію, оскільки узагальнюють увесь обсяг тимічної інформації. До такого класу належать посесивні, інференційні, інклюзивні, компаративні та рефлексивні ФССК.

ФССК-смислоадаптери (від англ. дієсл. *to adapt* „налагоджувати, регулювати”) координують тимічно марковані одиниці висловлювання, імпліцитно чи експліцитно пов’язуючи семантику смислообразів, що їх супроводжують, відношеннями когнітивної графіки, а саме: симетрії (симетричні ФССК), циклічності (серійні ФССК) і семантичного протиставлення за умов синтаксичного паралелізму (симультанні ФССК). Проекції тимічних смислів орієнтовані на адресата, який здійснює перспективізацію через референційну точку (термінологія за С. А. Жаботинською [16, с. 69]), тобто активує поняття про одну тимічну сутність через іншу. Так, у синтаксичній моделі *a feeling of deja vu ..., the sensation of having been here before* траєктором виступає лексема *feeling*, а референційною точкою є лексема *sensation*.

Беручи до уваги, що розподіл концептуального навантаження у тимічній платформі акцентує кореляцію тіла (фізичний і / або фізіологічний стан,

перцептивний стан) та психічного життя людини (когнітивний стан, емоційний стан), окремий цілісний фрагмент структури значення тимічної лексеми, закріплену однією з ФССК за синтаксичною моделлю, яка репрезентує концептуальну тимічну інформацію, логічно розглянути, за Р. Дірвеном та М. Верспур [17, с. 82], як „ономасіологічну модель речення”. Діалогічність лягає в основу такого механізму текстоутворення, коли структура художнього тексту задає характер сприйняття, а результат розуміння програмує автор тексту [18, с. 265, 271].

Згідно з принципом розподілу простору тексту на відцентровий та доцентровий, пропонуваного О. Розеншток-Гюссі [19, с. 76], ФССК-смыслебустери (разом 74,59%) сприяють конструюванню синтагматичної послідовності речення доцентрово (адресат → точка перетину адресанта і ХД). Отже, ономасіологічна модель такого речення задає доцентрове переживання адресатом „тілесної нетілесності” (тут і далі термінологія Л. М. Веккера [20, с. 391]), коли фізичний і / або фізіологічний стан і перцептивний стан (первинний семантичний фокус) при реконструкції адресатом моделі художньої дійсності зумовлюють когнітивний стан і емоційний стан як остаточне розуміння, запрограмоване автором. ФССК-смыслеадаптери (разом 25,41%) сприяють конструюванню синтагматичної послідовності речення відцентрово (адресат ← точка перетину адресанта і ХД), тобто ономасіологічна модель такого речення задає відцентрове переживання адресатом „нетілесної тілесності”, коли когнітивний стан і емоційний стан (первинний семантичний фокус) зумовлюють фізичний і / або фізіологічний стан і перцептивний стан як запрограмоване автором остаточне розуміння.

Висновки з дослідження. Таким чином кількісне превалювання ФССК-смыслебустерів над ФССК-смыслеадаптерами засвідчує високий ступінь емотивності, притаманний ХД, а також вказує на те, що базові тимічні концепти є текстотвірним джерелом, яке надає читачеві стандартні стереотипні структури, що опосередковують формування інтерпретаційних гіпотез. Когнітивно-емоційні процеси, змодельовані свідомістю автора ХД, знаходять іконічне відображення у

вербальних структурах, дібраних ним із резервів тимічної платформи. **Перспективи подальших пошуків.** Результати проведеного дослідження видаються сприятливими для систематизації принципів і механізмів організації інтенціонально-прагматичних функцій членів ТК у політичному та науковому типах дискурсу.

Література:

1. Вежбицка А. Восприятие: семантика абстрактного словаря. *Новое в зарубежной лингвистике. Логический анализ естественного языка*. Москва, 1986. Вып. XVIII. С. 336–369.

2. Hébert, Louis. *An Introduction to Applied Semiotics: Tools for Text and Image Analysis*. Abingdon : Routledge, 2019. 302 p.

3. Silva, Fernando Moreno da. A proposal for the study of perception: around cognitive semiotics. *Alfa, rev. linguíst. (São José Rio Preto)* [online]. 2015, vol. 59, n. 3, pp. 471–500. <https://doi.org/10.1590/1981-5794-1509-2>.

4. Греймас А. Ж. Семиотика страстей. От состояния вещей к состоянию души / пер. с фр. И. Г. Меркуловой. Москва : ЛКИ, 2007. 336 с.

5. Damasio A. *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York : Harcourt Brace, 1999. 386 p.

6. Заслонкіна А. В. Семіотичний простір тимічної категорії в сучасній англійській мові. Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. Чернівці, 2016. Вип. 11–12, Ч. 1. С. 222–226.

7. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. М. : КомКнига, 2006. 144 с.

8. Пиотровский Р. Г. Методы автоматического анализа и синтеза текста : учеб. пособие. Минск : Вышэйш. шк., 1985. 222 с.

9. Wodak, R. *Disorders of Discourse: Real Language Series*. London : Longman, 1996. 200 p.

10. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, и др. ; пер. с англ. и науч. ред. А. А. Киселевой. Харьков : Гуманитарный Центр, 2009. 356 с.

11. Кожина М. Н. О функциональных семантико-стилистических категориях текста. *Филологические науки*. Москва, 1987. № 2. С. 35–41.
 12. Якобсон Р. О. Работы по поэтике : сборник трудов. Москва : Прогресс, 1987. 464 с.
 13. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2002. 392 с.
 14. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2010. № 928. С. 6–20.
 15. Загнітко А. П. Основы дискурсології : науково-навчальне видання. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194 с.
 16. Жаботинская С. А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход. *Типы знаний и проблема их классификации*. Москва – Тамбов, 2008. Вып. 3. С. 61–74.
 17. Dirven R. *Cognitive exploration of language and linguistics*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1998. 300 p.
 18. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі : монографія. Київ : Грамота, 2004. 304 с.
 19. Розеншток-Хюсси О. Речь и действительность : науч. изд. ; пер. с англ. А. Хараша. Москва : Лабиринт, 1994. 223 с.
 20. Веккер Л. М. Психика и реальность: единая теория психических процессов : учеб. пособие. Москва : Смысл, 1998. 685 с.
- Джерела ілюстративного матеріалу:**
21. Библиотека современной англоязычной литературы [Электронный ресурс]: в 47 томах / Douglas Adams, Poul Anderson, Piers Anthony, Robert Asprin, Iain Banks, Arthur C. Clarke, Ben Bova, David Brin, Terry Brooks и др. : 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 98/Me/2000/XP. Назва з титул. екрану.

**Zaslonkina A. Discourse-formative potential of the conceptual triad
SENSE : FEELING : EMOTION**

Summary. The traditional issues of linguistics are now being reinterpreted with regard to the representation of linguistic knowledge by means of language as a semiotic system, when cognitive-semantic description of language units and their analysis in discourse are prioritized. The human organism as a holistic system facilitating comprehension of perception phenomena has been widely investigated. Nevertheless, there are still some relevant problems to be addressed, such as pragmatic and onomasiological features of the names of the concepts that convey information on the semantics of perception. Admittedly, the relationship between perception, language, thinking, and action makes a conspicuous headway in the *semiotics of the sensible*, i.e. the study by A. J. Greimas and J. Fontanille. A. J. Greimas applied his theory to the so-called *thymic category* (from the Greek word *thymus* meaning “related to passions and emotions within the entire physical structure of the human organism”). Therefore, the human cognitive activity results in the formation of a clear-cut category which generalizes and classifies the knowledge structures about perceptual, cognitive, and emotional facets of perception evolving around the accumulation of their similarities.

Previous research has documented that the conceptual triad SENSE : FEELING : EMOTION composes the semiotic space of the thymic category in modern English due to the fact that the verbal forms *sense*, *feeling*, *emotion* as well as their paradigmatic groupings correlate with the knowledge structures relevant to perceptual, cognitive, emotional aspects of perception.

This study is a modest contribution to the ongoing discussions on the Greimassian semiotics of the sensible, mainly to the description of the text formation mechanism, when the artistic discourse structure determines the nature of perception, whereas understanding as an outcome is preplanned by the author of the text. It was verified that the concepts SENSE, FEELING, EMOTION are the entities that form the basic level of the thymic category. The notional thymic potential of the conceptual triad SENSE : FEELING : EMOTION is enhanced by means of lexemes which are derivationally connected with the ternion’s basic nominals. In the artistic discourse the

conceptual triad SENSE : FEELING : EMOTION functions as a specific cognitive discursive zone that parallels preverbal sensori-modal world image, the one that we chose to designate the “thymic platform”. The thymic lexis corpus forms a solid thymic platform as system-poietic invariable of the artistic discourse space by means of two dominant FSSCs: senseboosters and senseadapters. The former determine the inward addressee’s experience of “corporal incorporeality”, while the latter govern the outward addressee’s experience of “incorporal corporeality”. The quantitative prevailment of FSSCs-senseboosters over FSSCs-senseadapters ascertains the fact that basic thymic concepts are a text-poietic source administering standard stereotyped structures to the reader, the ones that intermediate the formation of the reader’s interpretation hypotheses.

Key words: category, concept, artistic discourse, recursion, discursion, onomasiological sentence model.